

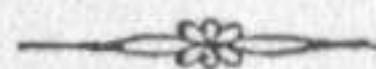
B Ī D N Ī C Ī

sepsal

VIKTOR HUGO.

Z francouzského přeložil

V. Vávra-Haštalský.

Část třetí.

M A R I U S.

V Praze, 1863.

Nákladem knihkupectví: I. L. Kober.

I.

P a r v u l u s.

Paříž má děcko své a les svého ptáčka. Ptáček zove se vrabec, dítě zove se gamin (uličník).

Sdružme tyto dvě idey, z nichž jedna obsahuje tavírnu, druhá ranní červánky, spojme obě jiskry, Paříž a dětství, i vznikne z toho malá bytost. Homuncio řekl by Plautus.

Malá tato bytost je veselá. Nejí každý den, a jde do divadla, kdy se jí zlíbí. Nemá na těle košile, na nohou střevíců, nad hlavou přístřeší, podobá se mouchám nebes, které též všeho toho nemají. Je jí 7 až do 13 let, žije v spolcích, pobíhá ulicemi, bydlí pod širým nebem, nosí staré kalhoty svého otce, jež mu jdou až na paty, starý klobouk jakéhos jiného otce, jenž mu spadá přes uši, a jedinou žlutě olemovanou kšandu; běhá, čumí, žebrá, maří čas, nakuřuje dýmky, kleje, potlouká se po krčmách, zná všechny zloděje, tyká si s nevěstkami, mluví hantýrkou, zpívá oplzlé písně a nemá přece špatnosti v srdci, poněvadž má v duši perlu, nevin-

nost, a perle se v bahně nerozpustí. Pokud člověk jest dítětem, chce tomu bůh, aby byl nevinným.

Kdybychom se ptali ohromného města: Kdo jest to? odpovědělo by: můj maličký.

II.

Některé zvláštní známky.

Gamin pařížský je trpaslík obrovkyně.

Jen nic přehnaného. Týž andělíčků strouhy má někdy košili, ale tu pak zajisté jen jednu; má mnohdy střevíce, ale tu zajisté nemají podešvů, má kdysi obydlí, jež miluje, poněvadž v něm najde svou matku, ale ulice je mu milejší, poněvadž tu nalezá volnost. Má své zvláštní hry, své zvláštní zlomyslnosti, v nichž se hlavně osvědčuje jeho zášť k šosákům, má také zvláštní zaměstnání, běhá pro fiakry, spouští stupátka u kočárů, v deštivém počasí staví stezky napříč ulice, což nazývá stavbou umělých mostů, provolává řeči vládou pronešené, v prospěch národa francouzského, vyhrabuje ztracené věci mezi dlážděním; má také své zvláštní peníze, sestávající z všelikých kousků mědi, jež po ulicích nasbíral. Podivné tyto peníze, jimž se říká loques (cáry), mají mezi těmito cikaňaty stálou pevně upravenou měnu; má také svou mluvu, umřít vyznačuje pořekadlem „zakousnutí se do kořene pampelišky“. Konečně má i své vlastní zvířectvo, jež pilně v za-

koutích zpytuje, bedruňku, mšici, pavouka, „čerta“, černého hmyza, jenž svým dvourohým ohonem hrozí. Máť svou báječnou obludu se šupinami, pod břichem ale nikoli ještěrku, a s bradavicemi na hřbetu, ale nikoli ropuchu; obluda ta mešká v děrách starých kachlových kamen a vyschlých studnic, jestiť černá, chlupatá, lepká, plazí se brzo čerstvěji, brzo zdlouhavěji, nekřičí, ale pohlíží na člověka a je tak hrozná, že jí ještě nikdo neviděl. Gamin nazývá jí „němá.“ Vyhledávati němých mezi kamením je mu náramnou rozkoší. Jinou radost má v tom, že dláždění vytrhuje, aby zahlídl stonožky. Každý kout v Paříži je znamenitý ledačím zajímavým, jež tam se může nalezt. Zde najdeš škvory, onde stonožky, neb pulce.

Co se slov týče, podobá se toto dítě Talleyrandovi. Není méně cynické, ale poctivější. Jestiť nadáno jakousi nepředvídanou veselostí a poděšuje kramáře svým nezbedným smíchem.

Průvod pohřební ubírá se kolem. V průvodu nalezá se též lékař. „Hej,“ zvolá gamin, „ode kdy odnášejí lékaři svá díla?“

Jiný octnul se v tlačnici. Vážný muž s brejlemi a se závěsky u hodinek v nevoli se ohlídně: „Ničemníku, tys se chopil ramena mé paní.“ — „Já, pane? Prohledejte mne.“

J e s t i ť p ř í j e m n ý .

Večer odebírá se homuncio do divadla, neb několik sous dovede sobě vždy sehnati. Překročiv tajemný týž prah, celý se promění; byltě gaminem, i stal se nyní Titim. Divadla jsou jaksi převrácené lodi, mající podlodí nahoře. V tomto podlodí scházejí se „Titi“ v celých tlupách. Titi má se ku gaminovi jako motýl k ponravce; jestiř tatáž bytost, uletěvší a vznášející se. Třeba toliko, aby tu byl, blahem svým ozářen, náramným nadšením a radostí uchvácen, rukama tleskaje, jakby křídlo ma třepetal; a toto těsné, smrduté, tmavé, špinavé, nezdravé, ošklivé, ohavné podlodí zove se rájem.

Dejte bytosti jakési vše neužitečné a odejmete jí vše nutné, a máte gamina.

Gamin není beze všeho literárního tušení. Ovšem klasický vkus není mu po chuti, pravíme to s litostí úplně příslušnou. Přirozenost jeho je málo akademická. Takto na příklad byla obliba paní Marsové v tomto bouřlivém dětském obecenstvu poněkud ironií okořeněna. Gamin nazýval ji paní Muche.

Gamin křičí, posmívá se, pošťuchuje, pere se, má hadry na sobě jak nemluvně a všelike harampatí u sebe jak filosof, chytá ryby v strouze, a honí zvěř v stokách, v smetích s radostí se hrabe, jásavě huláká po náměstích, cení zuby a kouše, píská a zpívá, tleská na pochvalu, vysmívá se, mírní Halelujah hanlivou písni, zpívá vše, budiž si to žalm

de profundis neb píseň uličnická; najde, aniž by hledal; ví, o čemž mu nic není známo; je Spartan až ku krádeži, blázen až k moudrosti, lyrikem až ku špíně, schoulil by se na Olympu, válí se v hnoji a hvězdami pokryt z něho vylízá. Gamin pařížský je malý Rabelais.

S kalhotami svými není nikterak spokojen, není-li u nich kapsa na hodinky.

Málo čemu se diví, bojí se ještě méně, posmívá se pověrám, vyplazuje jazyk na strašidla, stírá chůdám básnický natěr a uvádí karikaturu do přehnaností epických. Není však proto prosaickým, bůh uchovej; avšak nahraňuje slavné vidění fraškařskými přeludy.

IV.

Může býti užitečným.

Paříž započíná u otevřhubů a končí gaminem. Toť jsou dva tvory, jimiž žádné jiné město osvědčiti se nemůže, trpné přijímání všeho, uspokojující se díváním, a nevyčerpatelná samočinnost. Jediná Paříž má oba v svém přírodozpytu. V otevřhubovi spočívá veškerá monarchie, v gaminovi veškeré bezvládí.

Týž bledý syn předměstí pařížských žije a vyvinuje se, zauzluje a rozuzluje se v utrpení, v pří-

tomnosti společenských skutečností a lidských záležitostí, co soudný svědek. Má se za bezstarostného, ale není jím. Pohlíží a chtěl by se smát, než může i něco jiného. Kdožkoli zovete se předsudek, zlořád, potupa, potlačování, nespravedlnost, despotismus, fanatismus, tyranstvo, mějte se na pozoru před zevlujícím gaminem.

Maličký doroste.

Z jaké hlíny je uhněten? Z jakého bláta? Přehrstí prachu a trochu dechu, a máme Adama. Třeba aby bůh ubíral se kolem. Bůh vždy dotknul se gamina. Štěstí vykonává své dílo na tomto maličkém. Slovem štěstí vyrozumíváme i poněkud dobrodružství. Či stane se týž z hrubé sprosté prsti uhnětený, nevědomý, nevzdělaný, sprostácký trpaslík kdysi Joňanem neb Böötiem? Jen trpělivost! currit rota, kolo se otáčí, duch Paříže, týž demon, tvořící děti náhody a muže osudův dělá, právě opak hrnčíři latinskému, ze džbánku nádobu.

V.

M e z e j e h o.

Gamin miluje město, miluje ale taktéž osamělost venkova, poněvadž jest jaksi mudrcem. Urbis amator, podobně Fuscovi, ruris amator, podobně Flaccovi.

Blouditi zamyšleně, čili lelkovati, jest filosofovi překrásné trávení času, zejména v této poněkud zvrhlé, notně ošklivé, ale podivné a z dvojí přirozenosti sestavené krajině, jakáž velká města a zejména Paříž obklopuje. Zpytovati podkrají města značí tolik, jako zpytovati obojživelníka. Pomíjení stromu, započínání střech, pomíjení trávy, započínání dlažby, pomíjení brázd, započínání krámů, pomíjení kolejí, započínání vášní, pomíjení božského šustu, započínání lidského hluku, tož vše zajisté je nadobyčejně zajímavé. Proto se myslitel na oko bez účele prochází v těchto málo vábivých místech, jež okolojdoucí vždy za smutné vyhlašuje.

Spisovatel těchto řádek po dlouhou dobu toulával se okolo bran a závor pařížských, a doba tato je mu zdrojem vážných upomínek. Nízký trávník, kamennité stezky, křída, stín, sádra, drsná jednotvárnost úhorů, ranné plodiny zelinářů znenáhla se objevivší, směsice divokého a šosáckého, velké pusté roviny, kde bubeníci posádky školní své cvičení mají a takřka bitvu odkoktávají, jeskyně za dne, doupata vrahův v noci, polámaný větrný mlýn, páky v lomech, krčmy vedle hřbitovů, tajemný půvab velkých tmavých zdí, jímž přervány jsou ohromné plochy, září sluneční osvětlené a motýly naplněné — vše to je nad míru vábivé.

Téměř nikdo nezná těch zvláštních míst, jakož jsou Glacière, Cunette, kulemi zproužovaná ošklivá zeď grenellská, Mont-Parnasse, la Fosse-aux-Loups, Mont-Souris, la Tombe-Issoire, la Pierre-Plate de

Châtillon, kde je starý úplně prokopaný lom, jenž k ničemu již není, leda že tu rostou hříby a ježž pokrývá poklop ze shnilých prken. Campagna římská je vidinou, podkrají pařížské je jí neméně. Kdo nevidí v tom, co se mu na obzoru naskytuje, nic jiného než domy a stromy, týž utkvěl toliko na povrchu. Všechny zjevy věci jsou myšlenky boží. Místo, kde se planina s městem slučuje, jest vždy zastřeno jakousi nevyslovnou pronikavou zádumčivostí. Příroda a lidskost oslovují nás zároveň, a místní zvláštnosti se objevují.

Kdokoli jako já bloudil v těchto pustinách, hraničících s pařížskými předměstími, jež by právem mohly se nazývati předpeklím pařížským, dojistu tu a onde, na místě nejvíce osamělém, a když se toho nejméně byl nadál, spatřil za některou nepatrnou křovinou, aneb v rohu tmavé zdi tlupy nelibě zapáchajících, špinavých, poprášených, roztrhaných, nečesaných dětí, jež chrpami ověnčené sobě pohrávaly.

Jsou to děti chudých rodin, jež dozoru se uhnuly. Zevní boulevard je jim nejmilejší, podkrají města jim náleží. Sem povždy za školu ubíhají. Zde zpívají své nestoudné písničky. Zde meškají čili líp řečeno, zde žijí, vzdálené všeho dohledu v přívětivém jasnu květnovém neb červnovém a klečíce okolo jamky v zemi, šoupají palcem kuličky, hádají se o trojničky, jsou zde neodpovědné, uletělé, puštěné, šťastné. Zpozorovavše kohosi, kolem se ubírajícího, zpomenou sobě, že mají svůj průmysl, že sobě musí něco vydělat i nabízejí nám ku koupi

starou punčochu plnou, chroustů aneb kytičku bezu. Toto setkání se s cizími dětmi je jedna z nejpříjemnějších ale zároveň i nejbolestnějších půvabů okolí pařížského.

Mnohdy jsou v těchto tlupách chlapců i malé dívčiny — jsou to snad jejich sestry? — téměř panny, hubené, horečné, osmáhlé, píhovaté, majíce chrpami a pukavci vlasy vyšňořené, veselé, zdivočilé, bosé. Mnohé jedí třešně v obilí. Večer slyšíš, jak se smějí. Tlupy tyto pozorované v plné záři poledni, aneb nejasně rozeznávané za soumraku, dlouho utkvějí v paměti myslitele, ba i ve snách jeho se objevují.

Paříž co střeďiště, a podkrají co okolí, jsou těmto dětem celým světem, Dále se nikdy neodváží. Nemohou vyjít ze vzduchu pařížského, jako ryba nemůže vyjít z vody. Dvě hodiny za závo-rami není více pro ně světu, Ivry, Gentilly, Arceuil, Belleville, Aubervilliers, Ménilmontant, Choisy-le-Roi, Billancourt, Meudon, Issy, Vauvre, Sèvres, Puteaux, Neuilly, Gennevilliers, Colombes, Romainville, Chaton, Asnières, Bougival, Nanterre, Enghien, Noisy-le-Sec, Nogent, Gournay, Drancy, Gonesse — tu končí svět.

VI.

Trochu historie.

V době nám téměř současné, v níž koná se děj této knihy, nestával ještě jako nyní na každém

rohu ulice městský sergent; dobrodiní, o němž tuto uvažovat nezbyvá nám času; a proto pobíhalo Paříží mnoho dětí. Statistika udává v průměru dvě šedesát dětí bez domovu, jež ponůcky do roka sebraly buď v neuzavřených prostraništích, buď v rozeštavených domech, aneb pod oblouky mostův. Jedno z těchto hnízd, jehož pověst potrvála, provolalo „vlašťovky na mostě arcolském“. Ostatně jest to jeden z nejtrudnějších zjevů našich poměrů společenských. Všechny zločiny mužovy vznikají tuláctvím dítěte.

Nicméně Paříž vyjímáme. Jest, jaksí navzdor tomu, o čem jsme právě připomněli, opravdovou výjimkou. Kdežto v každém jiném velkém městě tulácké dítě stává se mužem ztraceným, kdežto téměř všude dítě sobě samému zůstavené takřka nutně strženo bývá proudem neřestí, v nichž se počestnost a svědomí utápějí, tož jest gamin pařížský — tvrdíme to s dobrou rozvahou — jakkoli na povrchu je nahnílý, přece uvnitř téměř nedotknut. Jest to přerokovaná věc poukázati k tomu i osvědčuje se to v skvělé poctivosti revolucí našeho lidu; jakási neporušitelnost jest výsledkem idey, jež se nalezá ve vzduchu pařížském podobně soli ve vodě mořské. Vdechatí Paříž, značí zachovati si duši.

Co tuto pravíme, ani v nejmenším neulehčuje bolu srdce, jež vždy pocítujeme, setkavše se s některým dítětem, okolo něhož potrhané svazky rodinné poletují. V nynější, posud tak nedokonalé, civilisací není to něco tak neobyčejného a neslýchaného, že rodiny rozpadávají se, v temnotách zaní-

V

2

X

X

X

X

XV

XVI

XI

I

II

kajíce; aniž by věděly co se z jejich dětí bylo stalo, ponechávajíce útroby své po veřejných ulicích roztroušené. Takto vznikají děsné osudy. Říká se o tom, neb smutné stalo se pořekadlem: býti vystrčenu na dláždění pařížské.

Mimochodem řečeno, toto opouštění dětí nebylo za starého mocnářství tak zavrhováno. Trochu cikánství v nižších vrstvách hodilo se vyšším a mocným kruhům. Nenávist vyučování dětí z lidu byla článkem víry. K čemu polovičaté vzdělání? Tak znělo heslo válečné. Nuže, dítě tulácké jest pouhý doklad dítěte nevědomého.

Ostatně potřebovala-li monarchie někdy dětí, tož sebrala pěnu dětskou z ulice.

Za Ludvíka XIV., abychom více nazad se nevracovali, chtěl král, a to právem, zřídit loďstvo. Zámysl byl dobrý. Než vizme prostředek! Loďstvo není možné, pakliže vedle plachtové lodi, této hříčky větru, aby v potřebě mohla býti vlečena, není lodi, jež se ubírá tam, kam chceme, buď pomocí vesel, buď pomocí páry. Galeje, lodi veselní, měly v námořnictví týž úkol, jaký mají nyní lodi parní. Bylo tudíž třeba galejí, ale galeje nemohou se hýbat bez galejních otroků. Colbert dal skrze dozorce nad provinciemi a parlamenty sehnati tolik káránců, mnoho-li jen bylo možno. Soudcové velmi ochotně se v té věci osvědčili. Nechal-li některý člověk před procesím klobouk na hlavě, tož bylo to chování hugehotské a ubožák poslán jest na galeje. Postíhlo-li se dítě na ulici, jemuž bylo patnáct let a jež nevě-

dělo, kde by mělo spát, posláno jest na galeje. Veliká vláda! veliké století!

Za Ludvíka XV. zmizely děti z Paříže; policie je unášela, neví se k jakým tajným účelům. Šeptalo se s hrůzou o hrozných domněnkách stran králových lázní purpurových. Barbier mluví prostomyslně o těchto věcech. Mnohdy se stalo, že biřičové na své honbě po dětech zmocnili se i takových, jež měli rodiče. Otcové v zoufalosti stíhaly biřiče. V takovém případě zakročily soudy a daly pověsit snad — biřiče? Nikoli, otce.

VII.

Gamin mohl by býti umístěn v roztřídění indickém.

Pařížský gamin je téměř třída. Může se říci, že nemůže býti každý gaminem, kdo jím býti chce. Slovo gamin bylo poprvé tištěno a octnulo se v jazyku písemním roku 1834. V malém díle „Claude Gueux“ objevilo se toto slovo. Pohoršení bylo veliké, ale slovo se udrželo.

Živly, jež vážnost gaminů mezi sebou ustanovují, jsou rozličné. Znali jsme jakéhosi, jenž byl velmi vážen a obdivován, poněvadž byl viděl spadnouti člověka s věži Notre - Damské; jiného, že vnikl do zadního nádvoří, kde na nějaký čas rozešaveny byly sochy z chrámu vysloužilcův a že z nich byl ukradl olovo; třetího, poněvadž byl viděl

zvrhnouti poštovský vůz, a čtvrtého konečně, poně-
vadž znal vojáka, jenž nemohl vyrazit oko mě-
šťákovi.

Tím se vysvětluje výkřik pařížského gamina, jemuž se lid obecní směje, aniž by ho byl pochopil: „Pane bože, mám neštěstí! Neviděl jsem nikoho ani z pátého okna spadnouti.“

Zajisté překrásná je následní řeč rolníkova: „Otče — vaše paní zemřela následkem své choroby. Proč jste nezavolal žádného lékaře?“ — „Inu, vidíte, my chudí umíráme sami sebou.“ Než spočívala-li celá trpná bytost rolníkova v tomto slově, tož zase jeví se v gaminovi všecko svobodověrecké bezvládní předměstských cechův. K smrti odsouzený poslouchá na káře svého zpovědníka, a pařížský gamin volá: „A hle, týž mluví se svým černokabatníkem. Je to ferina!“

Vůbec jakási smělost ve věcech náboženských vyznačuje gamina. Býti svobodověrcem, toť dodává vážnosti.

Přítomnost u poprav je povinností. Okazují sobě vespolek guillotinu a smějí se. Přezdívali jí všelijak: Konec polívky, poslední polívka, a t. d. Aby jim pranic z toho neušlo, vylízájí na zdi, vysoukají se na pavlany, a na stromy, zavěsují se na zábradlí a na komíny. Gamin je zrozený pokrývač, jako i námořník. Nebojí se střechy právě tak, jako stěžně. Žádná slavnost nevyrovná se popravě. Jména katův jsou nejvíce známá. Ubohému odsouzenci se posmívají, aby mu dodali zmužilosti. Lacenaire co

jakousi nucenost, nepokojnost a pokornost. Drzost je hanbou.

Nemohlo býti nic děsnějšího nad pohled, jak děva tato po světlici takřka poletuje, podobně ptákoví, jež světlo děsí aneb kterýž má peruti chromé. Tušil již, že jiným vychováním a v jiných poměrech veselé a volné chování děvčete by bylo mohlo býti milé a půvabné. Ve zvířectvu ovšem se nezmění nikdy holubice v sovu. Toť přihází se toliko mezi lidmi. Marius byl zamýšlen a nechal dělati děvče, co se mu líbilo.

Přiblížila se k jeho stolu.

„Ah,“ pravila, „tuť jsou knihy!“

A v mdlém oku jejím se zjevil lehký třpyt. Hlasem, v němž jevila se blaženost, že může se něčím pochlubit, čehož žádné stvoření se nezříká, dodala:

„Umím také čísti.“

I sáhla prudce po otevřené knize a čtla dosti hlasitě: Jenerál Baudin obdržel rozkaz, aby s pěti prapory své brigady útokem vzal zámek hougomontský, jenž leží uprostřed roviny waterlooské...“

I ustála, zvolavší: „Ah, Waterloo! To znám. Tam byla bitva. Můj otec byl též při tom. Otec můj sloužil ve vojště. My jsme věrní bonapartisté. Waterloo bylo proti Angličanům.“

I položivši knihu, vzala do ruky pero a pravila „Psát umím také.“

Namočila pero do ingoustu a obrátila se k Mariovi.

„Chcete to vidět? Nuž napiši vám něco, abyste se přesvědčil.“

A dříve než mohl odvětit, napsala na list bílého papíru, jenž ležel na stole: „Biřičové jsou tu.“

A odhodivši pero pokračovala:

„Nejsou v tom chyby pravopisné. Můžete se podívat. Byli jsme, já a sestra má, pečlivě vychovány. Nebyly jsme vždy tak, jak jsme nyní. Nebyly jsme k tomu...“

I umlkla, a upřevši vyhaslý zrak svůj na Maria dala se do smíchu a pravila hlasem, jevícím veškerou úzkost, v cynismu potlačenou:

„Bah!“

I začala po té zpívati veselým nápěvem:

J'ai faim, mon père.

Pas de fricot.

J'ai froid, ma mère.

Pas de tricot.

Grelotte,

Lolotte!

Sanglotte,

Jacquot!

A jedva dokončivši písničku, zvolala:

„Chodíváte někdy do divadla, pane Marie? Já tam chodívám. Mám bratra malého, kterýž je přítelem umělcův a někdy mi lístky dává. Ale na lavicích na galerii nerada bývám. Sedí se tam špatně. Jsou tam někdy lidé, již jsou příliš tlustí aneb nepříjemně zapáchají.“

Po té pohlížela na Maria, a zrak její nabyl výrazu podivného i pravila:

Bídníci III.

Finistère.

Homer Hogu, mouřenín.

Mardisoir.

Dépêche.

Fautleroy, zvaný též Bouquètiere.

Glorieux, propuštěný káranec.

Barrecarrösse, zvaný též pan Dupont.

Lesplanade-du-Sud.

Poussagrive.

Carmagnolet.

Kruideniers, zvaný Bizarro.

Mangedentelle.

Les-pieds-en-l'air.

Demi-liard, zvaný Dix-Milliard atd.

Pomlčíme o ostatních. Všechna tato jména jsou přezdívky, neznačící pouze osobnosti, alebrž celé druhy. Každé jméno je v shodě, některou odrudou zpotvořených těchto hub v civilizaci společenské.

Bytosti tyto, jichž tváře zřídka kdy bylo vidět, nenáležely k těm, jakéž vidáváme plahočiti se po ulicích. Noc byla je zemdlela, za dne spali buď v pecech na sádru, buď v opuštěných lomech, mnohdy i v stokách. Zalízali do země.

Co se stalo z těchto lidí? Jsoutě ještě mezi námi, bývali vždy v společenstvu. Již Horac rozpráví o nich. *Ambubaïarum collegia, pharmacopolae, mendici, mimae*, a pokud společenstvo potrvá tak, jak nyní jest, budou vždy tím, čím jsou nyní. Vznikají v tmavých doupatech prosákáváním společenstva.

Vracejí se vždy co tytéž příšery, jen že nemívají těchže jmen a že nevězí v tétěž kůži.

I třebaš jednotlivci jsou vyhlazeni, rod trvá dále.

Majíť stále tytéž schopnosti. Uhodnou, že má někdo váček v kapse a čují hodinky ve vestách. Zlato a stříbro má pro ně zápach. Jsoutě lidé prostí, o nichž by se mohlo říci, že se k okrádání právě hodí. Za takovými lidmi ubírají se zbojnící trpělivě. Lotři tito, shlídnuvše cizince neb venkovana, zachvějí se jak pavouk, uzřev mouchu v pavučině.

Setkáme-li se s nimi okolo půlnoci na pustém boulevardu aneb shlídneme-li je zdaleka, tož vypadají děsně. Nezdají se býti lidmi, alebrž živoucí postavy mlhové; člověk by řekl, že splývají s temnotou, že nelze jich od ní rozeznat, že nemají duše kromě temnoty a že toliko na okamžik, a aby žili několik chvíli způsobem hrozným, byli se odloučili od noci.

Jak lze příšery tyto zapudit? Světlem, jasným světlem. Žádný netopýr neodolá svítání. Osvětletež tudíž společenstvo v jeho hlubinách.

Courfeyrac kdys byl okázal a jenž v čtvrti platil za nebezpečného procházeče nočního. My jsme již v předešlé knize o tomto jmeně slyšeli. Týž Panchaud, zvaný Printannier či Bigernaille, objevil se později v několika přech hrdelních a stal se slavným ničemou. Tehdáž byl toliko ničemou pověstným. Nyní žije v podání mezi loupežníky a vrahy. Roku 1843 byl se účastnil v pověstném útěku třiceti lotrův, byl při tom naškrábal své jmeno Panchaud do výšky nad stokou, kterouž byli uprchli. Roku 1832 byl již pod dohlídkou policie, nebylť ale ještě opravdovým pokusem se vyznačil.

XI.

Chudoba nabízí bolesti své služby.

Marius kráčel zvolna po schodech; právě an chtěl vcházet do své světničky, spozoroval za sebou v chodbě starší dceru Jondrette-ovu, jež za ním se ubírala. Děvče toto bylo mu nyní protivné, neb mělo jeho pět frankův; žádati je zpět bylo by již pozdě, neb fiakr a drožka byly již ty tam. Kromě toho by mu jich také nevrátilo. Také by bylo zbytečno, aby se jí vyptával po bytu osob, jež právě u ní byly dlely, neb patrně sama jich neznala, poněvadž pan Fabantou byl své psaní nadepsal dobročinnému muži v kostele svatojakubském.

Marius vešel do své světnice a přitáhl dveře

za sebou. Nebyl jich ale na zámek zavřel, i obrátiv se, spatřil ruku, jež dvéře pootevírala.

„Co má být?“ tázal se mrzutě. „Kdo je to?“
Byla to starší dcera Jondrette-ova.

„Vy jste to?“ pravil Marius zhurta. „Neustále vy! Co mi chcete?“

Nepohlídla naň; bylať zamyšlena; nebyla také již tak smělá, jako ráno. Nevešla a stála v stínu chodby.

„Nuž, odpovězte?“ pokračoval Marius, „co mně chcete?“

Ona pozvedla k němu zkalené své oko, v němž jakási jasnost rozžehnouti se chtěla a pravila:

„Pane Marie, vy jste tak zkormoucen. Co je vám?“

„Mně?“

„Ano, vám.“

„Nic mi není.“

„Přece!“

„Nikoli.“

„Pravím vám, že ano!“

„Nechte mne na pokoji.“

Marius chtěl znova přivřít dvéře, dívka ale nepustila kliku z ruky.

„Vidíte,“ pravila, „vy nemáte dobře. Ačkoli nejste bohat, byl jste přece dnes ráno dobrým. Chcete jím býti ještě jednou? Dal jste mi, abych se najedla, řekněte mně nyní, co vám chybí. Vás cosi rmoutí, toť je patrné. Přála bych sobě, abyste neměl zármutku. Co se má stát? Mohu vám

v něčem posloužit? Poroučejte se mnou. Nechci znát vaše tajemství, nemusíte mi je povědit, ale užitečnou vám mohu přece být. Mohu vám býti nápomocnou, jako i svému otci napomahám. Mám-li vám donésti kamsi psaní, mám-li někam dojít, obydlí nějaké vypátrat, někoho následovat, tož se k tomu hodím. Řekněte mně co chcete, a já promluví s těmi lidmi. Mnohdy stačí s těmi osobami promluvit a vše je v pořádku. Užijte mých služeb.“

Mariovi zableskla myšlenka. Které větve bychom se neuchopili, cítíte, že spadáme?

Přistoupil k děvčeti a pravil jí:

„Poslyš . . .“

V očích děvčete se zajiskřilo radostí, i vskočivši mu do řeči, pravila:

„Ach ano, tykejte mi, to je mně milejší.“

„Dobrá!“ odvětil Marius, „tys přivedla toho starého pána s jeho dcerou?“

„Ano.“

„Víš o jejím obydlí?“

„Nevím.“

„Vyhledej mi ho.“

Oko děvčete, jež se bylo vyjasnilo, zakalilo se na novo.

„Toho si tedy přejete?“

„Ano.“

„Znáte je?“

„Neznám.“

„To jest,“ pokračovalo děvče živě, „vy je neznáte, ale rád by jste je seznal.“

V slově *ji* spočívalo cosi trpkého a významného.

„Dovedla bys to?“

„Máte se dovědít obydlí krásné slečinky.“

Slova „krásné slečinky“ pronesla zase takovým přízvukem, že to Maria rozmrzelo. Nicméně pokračoval:

„Je mně to vše jedno. Obydlí otcovo neb dceřino. Obydlí obou.“

Děvče upřelo naň zrak.

„Co mně dáte?“

„Vše, co budeš chtít.“

„Co budu chtít?“

„Ano.“

„Dovíte se o tom obydlí.“

I svěsila hlavu a prudce přivřela dvěře.

Marius zůstal o samotě.

Sklesnul na židli a opíral hlavu a oba lokte o postel, pohřížen v myšlenky, jež nemohl zadržet; i byl jako závratí uchvácen. Vše co od rána se bylo událo, zjevení anděla, zmizení jeho, to co roztrhané děvče mu bylo pravilo, zakmitání naděje v nesmírné zoufalosti, vše to vířilo mu v hlavě.

Najednou byl ze svého snění vyburcován.

Zaslechl silný a surový hlas Jondrette-a, jenž pronesl tato podivná slova:

„Pravím ti, že jsem si toho jist a že jsem ho poznal.“

O kom mluvil Jondrette? koho byl poznal? pana Leblanca, otce „jeho“ Voršily? Jondrette je tedy znal. Marius by tedy tímto způsobem neoče-

„Ano,“ odvětila žena.

„Kolik je hodin?“

„Hnedle šest, půl byla již odbila.“

„I u čerta!“ zvolal Jondrette, „toť musí holčice na číhanou. Pojdte sem a poslyšte.“

I nastal šepot, načež pak Jondrette hlasitěji promluvil:

„Odešla již Bourgonová?“

„Ano.“

„Víš dojistá, že nikdo není u souseďa?“

„Nebyl celý den domů se vrátil, a nyní jak víš, je doba jeho k obědu.“

„Víš to dozajista?“

„Ovšem.“

„Nuž,“ odvětil Jondrette, „líp bude, když se tam podíváme. Dcero, vezmi svíčku a jdi tam se podívat!“

Marius vlezl po rukou a kolenou zticha pod svou postel. Jedva se tam byl schoulil, spatřil skrze skuliny svých dveří světlo.

„Otče,“ zvolal hlas, „není doma.“

Marius poznal hlas starší dcery.

„Bylas tam?“ tázal se otec.

„Nebyla,“ odvětila dcera. „Ale poněvadž je klíč ve dveřích, tož jistě není doma.“

„Jen tam vejdi“ kázal otec.

Dveře se otevřely a Marius spatřil vcházeti starší Jondrette-ovic se svíčkou v ruce.

Vypadalať jako z rána, jen že ještě hroznější při záři svíčky. Šla přímo k posteli a Mariu bylo na

chvíli teskno. Než u postele viselo na zdi zrcadlo a k tomu přistoupila dívka. Zpřímila se na prsty a dívala se do něho. Ve vedlejší světnici bylo slyšeti řinčet staré železo. Dívka uhladila si vlasy dlaní svou a usmívajíc se do zrcadla, zpívala drsným a chraptivým svým hlasem:

Nos amours ont duré toute une semaine,
 Mais que du bonheur les instants sont courts!
 S'adorer huit jours, c'était bien la peine!
 Le temps des amours devrait durer toujours!
 Devrait durer toujours! devrait durer toujours!

(Láska naše trvala po celý týden. Ale jak krátké jsou okamžiky blaha! Milovati se osm dní, toť věru škoda jest času. Doba lásky měla by trvati vždy, měla by trvati vždy, měla by trvati vždy!)

Marius se mezi tím chvěl, myslel, že musí slyšet jeho dech. Po té přistoupila k oknu a pohlížeje ven, mluvila nahlas na polo bláznivě, jak to mívala ve zvyku:

„Je ta Paříž hnusná, ošklivá, majíc na sobě bílou košili;“ i vrátila se k zrcadlu, prohlížeje sebe v něm zevšad.

„Nuž,“ zvolal otec, „co tam tropíš?“

„Dívám se pod postel a pod nářadí,“ odpověděla, neustále si vlasy přihlazujíc. „Není tu nikoho.“

„Nuže,“ vzkřikl otec, „tedy se hned vrať!“

„Již jdu,“ odvětila, „v té jejich díře k ničemu nemá člověk času!“ A pohlednuvši ještě jednou do zrcadla, vyšla ze světnice a zavřela dvéře za sebou. Hned po té zaslechl Marius po chodbě šust

Obľíbená píseň z r. 1832 na nápěv anglický.

Marius posadil se na postel. Mohlo býti as půl šesté. Toliko půlhodinka dělila ho od toho, co se mělo přihodit. I slyšel tlukot žil na svých skráních jako slýcháváme po tmě tikání hodin. Přemítal o dvojnásobném výkonu, jenž za chvíli měl se uskutečnit, jednak zločin, jednak spravedlnost. Nestrachoval se, nicméně nemohl přece bez jakéhosi zachvění zpomínati věci, jež se měly přihodit. Celý týž den měl naň účinek snu, jakož vůbec děje se každému, kohož z nenadání potká překvapující dobrodružství, i aby nemyslel že můra ho tlačí, musel ve svých kapsách ohmatávati studené bambitky. Sníh již nepadal, měsíc vždy jasnější vystupoval z mlh a záře jeho splývající s bílým odleskem sněhu napadlého, rozlévala po světlici Mariově, zvláštní svit. V světlici Jondrette-ově bylo jasno. Marius viděl, otvorem u stropu, vnikati rudou zář, jež zdála se mu býti krvavou. Patrně nemohla tato záře pocházeti od svíčky. Ostatně se u Jondrettovic nic nehýbalo, nikdo nemluvil, byloť tam hluboké a mrazivé ticho, a bez oné záře byl by člověk za to měl, že dlí vedle hrobu. Marius zův zticha své boty a strčil je pod svou postel. Několik minut uplynulo, Marius slyšel vrata domu otáčeti se v jejich stěžejích. Těžký a rychlý krok ozýval se po schodech a po chodbě. Kliku u dveří doupěte hlučně byla stisknuta, Jondrette vracel se domů. Ihned ozvalo se několik hlasů, celá rodina byla po-

hromadě. Bylať pouze mlčela v nepřítomnosti svého velitele, jako vlčata v nepřítomnosti vlka.

„Já jsem to,“ pravil.

„Dobrý večer, tatínku!“ zvolala děvčata.

„Nuže?“ tázala se matka.

„Všechno v pořádku,“ odvětil Jondrette, „ale jsem celý promrznut; dobře, že jsi oblečena, třeba, aby si vzbudila důvěru.“

„Právě jsem chtěla vyjít.“

„Nezapomeneš přec nic, co jsem ti pravil, zařídíš všechno?“

„Buď bez starosti.“

„Ano vidíš...“ pravil Jondrette, nedokončiv svou řeč.

Marius zaslechl jak cosi těžkého na stůl se klade, bezpochyby dláto, jež byl koupil.

„Ah!“ zvolal Jondrette, „zde se hodovalo.“

„Ano!“ odvětila matka. „Snědli jsme tři veliké brambory se solí, poněvadž byl oheň rozdělán, uvařila jsem je.“

„Dobrá,“ zvolal Jondrette, „zítra povedu já vás na oběd. Budou kachničky a vše, co k tomu přísluší. Jak Karel X. máte stolovat. Vše daří se dobře.“ A po té dodal, ztišiv poněkud hlas: „Pašť na myši jest otevřena, kočky jsou zde.“ A ještě tišeji dodal: „Polož to do ohně!“

Marius zaslechl klapání uhlí, jež kleštěmi neb jakýmsi železem do kamen se přikládalo.

Jondrette pokračoval: „Namydlila jsi stěžeje dvéří, aby nevrzaly?“